

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Вільховецька Наталія

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент, старший викладач

Манойленко Н.В.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті розглянуто нові підходи до формування в учнів старшої школи екологічної грамотності та здорового життя на уроках технологій як важливих компетентностей сучасної людини. Визначено особливості організації навчального процесу та форми роботи вчителя при формуванні екологічної грамотності та здорового життя в учнів старшої школи.

***Ключові слова:** компетентності, технологічні знання та вміння, екологічна грамотність, здорове життя, профільне навчання.*

FORMING ENVIRONMENTAL LITERACY AND HEALTHY LIFE AT TECHNOLOGY LESSONS IN OLDER SCHOOL

N. Vilkovisky

Scientific head: candidate of pedagogics. senior lecturer in science

Manoylenko N. V.

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytsky, Ukraine

The article discusses new approaches to the formation of ecological literacy and healthy life in technology lessons as important competences of the modern man. The peculiarities of the organization of the educational process and the form of the teacher 's work in the formation of ecological literacy and healthy life in the high school students are determined.

***Key words:** competence, technological knowledge and skills, environmental literacy, healthy life, specialized training.*

Постановка проблеми. У Концепції «Нова українська школа» однією з ключових компетентностей, яких набуватимуть учні, є екологічна грамотність, тобто «уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для

життя і здоров'я людини» [5, с. 6]. Ще однією проблемою, яка пов'язана з екологічною грамотністю і потребує нагального вирішення, є збереження молоддю власного здоров'я. Статистичні дані свідчать, що з кожним роком зростає не тільки сезонна захворюваність серед учнівської молоді, але й кількість учнів з хронічними хворобами і хворобами, що потребують тривалого лікування. Відповідно до прогнозування розвитку освітньої системи, однією з найважливіших потреб сучасного життя людини є її екологічна грамотність та здорове життя. Вирішення такої проблеми, в першу чергу, буде пов'язано з проблемою низької екологічної грамотності та зневаги до законів довкілля.

Важливою складовою освітнього процесу є збереження здоров'я дитини – це обов'язок не тільки вчителя, але й школи, сім'ї та всієї громади. Охорона природи є найважливішою справою держави всього українського народу. Керуватися правилами екологічного гуманізму, головна ідея якого – людина – частинка всесвіту з новою екологічною етикою, яка гуртується на шануванні всіх живих істот Землі. Так, одним із основних завдань на уроках технологій – максимально наблизити виховання особистості для подальшої соціалізації в суспільстві через любов до безцінного джерела знань – рідної природи.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні засади екологічної грамотності та здорового життя розглядаються в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Бондар, А. Маркової, Дж. Равена, А. Хуторського, О. Царенко, І. Ящук та ін. Основні підходи до формування екологічної грамотності та її сутності визначено у працях О. Гуренкової, С. Жданової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко та ін. Зазначимо, що аналіз перспектив підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності вчителя, розкрито в роботах А. Капської, І. Кобиляцького, Н. Сметанського. Проте результати аналізу першоджерел дозволяють зробити висновок, що єдиних підходів до проблеми якісного формування компетентності екологічної грамотності та здорового життя не існує.

Метою статті є аналіз та висвітлення особливостей формування у старшокласників екологічної грамотності та здорового життя на уроках

технологій.

Методи дослідження: вивчення, порівняльний аналіз, узагальнення, систематизація науково-методичної та науково-практичної літератури з теми дослідження; системний і проблемно-пошуковий методи для обґрунтування шляхів формування екологічної грамотності та здорового життя на уроках технологій.

Виклад основного матеріалу. Головна роль у популяризації здорового способу життя належить шкільній освіті, адже вчитель на уроках технологій формує культуру здорового життя дитини, як складової частини структури гармонійно розвиненої та соціально активної особистості. Формування екологічної грамотності та здорового життя як одна зі складових освітньо-виховного процесу, відіграє важливу роль в сучасному житті людини.

Особливостями формування компетентності екологічної грамотності і здорового життя на уроках технологій у старшій школі є систематична діяльність вчителя, яка спрямована на розвиток в учнів культури екологічного мислення. З юних років важливо закріпити у свідомості кожної дитини, що людина – частина природи, тому від стану природи залежить життя людства. Екологічна грамотність дає можливість розкрити світ природи – середовища існування людини. Саме людина має бути зацікавленою в збереженні цілісності природи, не забуваючи про любов і дбайливе ставлення до всіх складових її компонентів [3, с. 6].

Завдання щодо виховання позитивного ставлення до природи полягає в нагромадженні, систематизації, використанні екологічних знань, вихованні любові до природи, бажання берегти і примножувати її, у формуванні вмінь і навичок діяльності в природі.

Формування екологічної грамотності та здорового життя в учнів реалізується на різних етапах навчання в старшій школі, на кожному з яких ставиться певна мета. Саме на уроках технологій вчитель переконує учнів сприймати себе як частину природи, звертаючи увагу на важливість впливу власного способу життя. Здоровий спосіб життя – сукупність різноманітних дій

людини спрямованих на загальне оздоровлення організму, підтримання здоров'я, зміцнення імунітету і, як наслідок – поліпшення якості життя та більш тривалий час повноцінної участі у всіх сферах життєдіяльності. За деякими підрахунками, здоров'я людей залежить у такому співвідношенні: 50-55% безпосередньо від способу життя; 20% – від навколишнього середовища; 18-20% – від генетичної схильності; 8-10% – від охорони здоров'я [9].

Перебудову свідомості дитини потрібно починати з переосмислення свого ставлення до природи, бо від цього залежить екологічне здоров'я нашої планети [4, с. 29].

Соціалізація особистості дитини, як фактор формування загальної екологічної грамотності та здорового життя на уроках трудового навчання в старшій школі, є одним із видів формування та розвитку суб'єктивного ставлення до природи та особистої відповідальності за стан навколишнього середовища на місцевому, а в подальшому на національному і глобальному рівнях. Екологічний напрямок в соціалізації означає, що особистість має бути сформована як компетентний суб'єкт відносин «Я – довкілля», як особистість, здатна брати участь у природоохоронній діяльності, здатна приймати рішення і вміти залучити різні соціальні інститути для усунення проблем екологічного характеру, бути відповідальним за природу і збереження життя в ній.

Процес засвоєння дитиною системи цінностей, норм та зразків поведінки, обов'язкових у певному суспільстві, а також навичок, які дають їй змогу увійти у світ суспільних організацій, що мають тісний зв'язок з трудовим навчанням, є соціалізацією [6].

Саме уроки технологій повною мірою розкривають вище зазначені завдання. Зокрема, у старшій школі, працюючи над формуванням екологічної грамотності та здорового життя, вважаємо за доцільне відмітити, що вчителю необхідно враховувати наступні фактори:

- гуманістичну спрямованість і зростаючу роль екологічних чинників у вирішенні глобальних проблем людства (раціонального використання природних ресурсів, забезпечення населення екологічно чистими продуктами

харчування, захисту середовища від забруднення промисловими та побутовими відходами);

- національний і регіональний підходи до вибору навчального матеріалу екологічного спрямування;

- збереження фізичного і духовного здоров'я людини.

Проектно-технологічна діяльність надає можливість самостійно приймати рішення під час практичних і творчих завдань, вступати у відкритий діалог з вчителем (наприклад, під час круглих столів вносити пропозиції щодо вирішення екологічних проблем), формувати активну громадську позицію. Усе це і сприяє формуванню екологічної грамотності та здорового життя.

Проектна технологія передбачає системне і послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу самостійних пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів створення проектів, їх захист та аналіз підсумків. Метод проектів дозволяє формувати особистісні якості, які розвиваються лише в діяльності і не можуть бути засвоєні вербально. В ході роботи над проектом діти набувають досвід індивідуальної самостійної діяльності [5].

Отже, екологічна освіта та виховання, соціалізація особистості дитини є основними формуючими факторами екологічної грамотності та здорового життя учнів старшої школи. Так, одним із видів соціалізації особистості дитини є практична екологічна діяльність, яка розрахована на учнів саме старшої школи. Сучасна школа вирішує завдання розвитку екологічної компетентності в процесі соціалізації учнів шляхом ознайомлення з природою рідного краю, під час пошуково-дослідницької діяльності. Набуті знання, особистісні орієнтири, установки, норми поведінки дають можливість учням:

- формувати уявлення про основи екологічної культури на прикладі поведінки в побуті та в природі, безпечної для людини й навколишнього середовища;

- розвинути пізнавальний інтерес до навколишнього середовища;

- пробуджувати в учнів бажання піклуватися про своє здоров'я шляхом дотримання правил здорового способу життя та організації навчальної діяльності та спілкування, які мають здоров'язбережувальний характер;

- ознайомитися з основами здорового харчування;

- формувати вміння організовувати свою роботу, створюючи необхідні умови, вибираючи найбільш сприятливі для цього засоби та прийоми розв'язання завдань; при цьому обов'язково враховувати індивідуальні особливості учня [2, с. 1].

Педагогічна діяльність вчителя полягає у проведенні належної роботи з формування всебічної екологічної грамотності та популяризації здорового життя школярів і як результат – визначення високої якості екологічної освіти і виховання.

Отже, можна виділити два основних напрями формування здорового способу життя учнів старшої школи:

1) оздоровча робота, створення сприятливого для здоров'я соціального, психологічного та санітарно-гігієнічного середовища;

2) діяльність, спрямована на виховання позитивної мотивації до здоров'я, потреби у здоровому способі життя; прищеплення знань, умінь і навичок, необхідних для збереження, зміцнення та відновлення здоров'я [9, с. 166].

Для реалізації зазначених напрямків екологічної грамотності та здорового життя на уроках трудового навчання, доречно застосовувати активні форми роботи: конкурси, конференції, спортивні ігри, тематичні вечори. У виховній роботі відбувається формування навичок для подальшої соціалізації особистості через проведення навчальних тренінгів, соціологічних опитувань, взаємодію із засобами масової інформації, участь у форумах, семінарах, квестах, роботі в мережі Інтернет.

Мета такої роботи вчителя в старшій школі – забезпечити учню можливість реалізувати одну із цих компетентностей: екологічна грамотність і здорове життя, збереження здоров'я за період навчання в школі, сформувати необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити

здатності використовувати знання у повсякденному житті. Екологічна діяльність відіграє важливу роль у формуванні готовності учня старшої школи до ефективного розв'язання власних життєвих проблем, зокрема проблем довкілля, формує особистість як повноцінного та активного члена суспільства.

Для формування екологічної грамотності та здорового життя на уроках технологій, сучасний учитель може використати наступні дієві форми роботи: розв'язування екологічних ребусів, загадок і кросвордів; підготовка та презентація проєктів на екологічну тематику; робота з візуальними матеріалами (фотомотиваторами, відеофільмами, ментальними картами тощо); проведення еколого-краєзнавчих екскурсій та акцій; створення екологічних стіннівок і буклетів, підготовка матеріалів на екологічну тематику для місцевого телебачення; позашкільна робота (збільшення площі зелених насаджень, виготовлення годівниць та шпаківень, догляд за рослинами, проведення толок тощо).

Висновки. Отже, формування екологічної грамотності та здорового життя в учнів старшої школи – це складна, скоординована, довготривала робота послідовних дій і заходів, яка відкриває дитині можливості взаємодії зі світом природи, спонукає її самій стати безпосереднім учасником загального саморозвитку та самореалізації особистості. Отже, вчителю потрібно орієнтуватись не на передачу знань, а саме на формування відповідних уявлень, які в свідомості учнів мають безпосереднє ставлення до їх власного життя. При цьому інформація, яка транслюється учням, повинна пов'язуватися із задоволенням їх потреб. Така робота вчителя не буде вдалою без зв'язків з усіма соціальними структурами а саме: батьківською громадою, представниками державної влади, громадськими і благодійними організаціями, правоохоронними органами та установами системи охорони здоров'я, причетними до наявного екологічного стану, а також з тими структурами, які спроможні допомогти у вирішенні екологічних проблем. **Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження пов'язані з розробкою та удосконаленням методичного забезпечення формування компетентності**

екологічної грамотності та здорового життя в учнів старшої школи.

Список літератури

1. Агейкіна Р.В. Екологічне виховання: досвід організації / Р.В.Агейкіна // Виховна робота в шк. – 2005. – Січ. (№ 1). – С. 28–29.
2. Баєва Т. Формування здорового способу життя в особистісно-орієнтованому виховному процесі життя / Т. Баєва // Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні. – Житомир: ЖДПУ, 2002. – С.172–173.
3. Буджак Т.В. Екологічне виховання учнів середньої школи / Т.В Буджак // Біологія і хімія в школі. – 2001. – №1. – 34 с.
4. Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи. – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. – 248 с.
5. Концепція «Нова українська школа. (2016, 27 жовтня). – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
6. Манойленко Н.В. Формування методологічної основи зв'язків між елементами теорії пізнання в процесі підготовки вчителів технологій. Наукові записки. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Випуск 10. – Частина 2. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С.119–122.
7. Манойленко Н.В. Царенко О.М. Особливості проведення лабораторно-практичного заняття по визначенню працездатності людини-оператора. Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Випуск 168. – Кропивницький.: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018 – С.146–151.
8. Пропаганда здорового способу життя школярів [Електронний ресурс] // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
9. Свириденко С. О. Шляхи формування свідомого ставлення до власного здоров'я старшокласників/ О.С. Свириденко Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Вип. 16, книга 3. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – С. 164–172.